

Yûnus Emre Dîvânı'nda Fiil-Tamlayıcı İlişkisi

Ali Osman YALKIN

Ar. Gör, Bitlis Eren Üniversitesi, FEF, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
aliosmanyalkin@windowslive.com

Öz

İsimlerle fiiller ve edatlar arasındaki ilişkiyi hâl ekleri kurar. Fiillerin söz diziminde anlam kazanabilmesi için hâl ekli tamlayıcılara ihtiyaç vardır. Bu tamlayıcılar, fiilin anlamına göre veya o dili kullananlara göre değişiklik gösterebilir. Bu çalışmada, XIII. yüzyılda Anadolu sahasında yazılan, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nin ilk dönem eserlerinden olan *Yûnus Emre Dîvânı*'nda fiillerin tamlayıcılarla ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda *Yûnus Emre Dîvânı*'nda tamlayıcılarla kullanıldığı tespit edilen, birleşik fiiller dışındaki 490 fiil, daha önce fiil-tamlayıcı ilişkisi yönüyle incelenen *Kül Tigin Abidesi*, *Kutadgu Bilig*; diğer bazı Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde geçen fiillerle ölçünlü Türkiye Türkçesi ve yer yer Türkiye Türkçesi ağzlarındaki fiillerle karşılaştırılarak ortaklık yönünden sınıflandırılmıştır. Ortaklık yönünden sınıflandırılan bu fiiller ile söz konusu çalışmalarda incelenen fiillerin kullanımları karşılaştırılmıştır. Bunun yanında *Yûnus Emre Dîvânı*'ndaki kullanımı ölçünlü Türkiye Türkçesinden farklı olan fiiller de ayrı bir başlıkta incelenmiştir. Yalnızca *Yûnus Emre Dîvânı*'nda geçtiği tespit edilen fiillerin tamlayıcılarla ilişkisi ise ölçünlü Türkiye Türkçesindeki anlamlarına göre belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yûnus Emre, Dîvânı, Fiil-Tamlayıcı İlişkisi, Dilbilim

Verb-Complement Relation In Yûnus Emre Diwan

Abstract

Cases determine the relation between nouns and verbs. Verbs need complements with case suffixes to gain a meaning in the context. These complements may vary according to the meaning of the verb or the intention of language user. In this research, the relation between complements and verbs in *Yûnus Emre Diwan*, which is written in 13th century in Anatolia, and one of the works of Old Anatolian Turkish Period will be examined. 490 verbs, except for compound verbs, which are detected to be used with complements in *Yûnus Emre Diwan*, have been compared in terms of similarities with verbs in *Kül Tigin Monument*, *Kutadgu Bilig* and some Old Anatolian Turkish works, and from time to time, verbs in Turkey Turkish dialects. The use of these verbs which are categorized in regards with similarities and the use of verbs which are examined in terms of verb-complement relation are compared. Besides, verbs whose use is different from those in standard Turkey Turkish have been examined under a different title. We have determined the relation the verbs which only exist in *Yûnus Emre Diwan* with complements, in accordance with their meanings in Turkey Turkish.

Keywords: Yûnus Emre, Diwan, Verb-Complement rRlation, Linguistics

Giriş

Yûnus Emre, XIII. yüzyılda Anadolu sahasında Oğuz Türklerinin konuşup yazdığı yazı dilinin en önemli temsilcisidir. Türkiye Türkçesinin tarihî devresinin ilk safhasını teşkil eden ve “Eski Anadolu Türkçesi” adı verilen bu şivenin oluşumunda Yûnus Emre önemli bir rol oynamıştır. Yûnus Emre, âdeta Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusudur. Yûnus Emre, kullandığı dil, üslup ve mücerred unsurlarıyla kendisinden sonra gelişen halk ve divan şiirini hazırlayan kişi olmuştur.

Yûnus Emre'nin iki eseri bulunmaktadır. Bunlardan biri, XIV. yüzyıl mesnevi edebiyatımızın ilk örneklerinden, didaktik bir mesnevi olan *Risâletü'n-Nushiyye*'dir. Diğeri ise hece ve aruz vezinleriyle yazılmış 400 kadar şiir ihtiva eden ve çalışmamıza konu olan *Dîvân*'dır.

Dil bilgisinin temel alanlarından biri olup dilin biçim öğelerini inceleyen biçim bilgisi alanının temel kavramlarından olan ve yaygın olarak “morfem” de denilen “biçimbirim”, bazı dilbilim kaynaklarında şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Dilde yapısal olarak daha fazla bölünemeyen, kullanıldığı yerde ya anlam taşıyan veya dilbilgisel görev üstlenebilen en küçük yapı.” (Demirci 2014: 115)

“Daha küçük parçalara bölünemeyen dildeki anlamlı en küçük birim.” (Kerimoğlu 2014: 157)

“Bir dilin en küçük anlam taşıyıcı parçası.” (Toklu 2009: 50)

Geleneksel dil bilgisinin fiil ve isim kökleri, yapım ve çekim eklerinin tümü dilbilim incelemelerinde “biçimbirim (*morfem*)” olarak adlandırılır. “Eve gittim.” tümcesinde {ev}, {+A}, {git-}, {-DI}, {-m} olmak üzere beş biçimbirim vardır. Bu biçimbirimlerden kök durumunda bulunan {ev} ve {git-} biçimbirimleri bağımsız biçimbirimler iken ek durumunda bulunan {+A}, {-DI} ve {-m} biçimbirimleri ise bağımlı biçimbirimlerdir (Demirci 2014: 117-118; Kerimoğlu: 157-158).

Biçimbirimlerin söz diziminde birbirleriyle ilişkilerini temel alan ve çalışmamızın konusu olan “fiil-tamlayıcı ilişkisi” kavramı, çeşitli kaynaklarda şu şekilde açıklanmaktadır:

“Cümle içerisinde yalın ya da yükleme, yönelme, çıkma, vasita durumu gibi bir durum eki almış olarak kendisini fiille ilişkili duruma getiren ad.” (Korkmaz 2007: 216)

“(fiil tamlayıcı ilişkisi=birleşim değeri:) Bağımsal dilbilgisinde, eylemleri bunlara bağımlı eylemlerin sayısına göre nitelendirme ve sınıflandırma ölçütü.” (Vardar 2007: 46)

Leylâ Karahan, fiil-tamlayıcı ilişkisini esas alan tek sınıflandırmanın Kâşgarlı Mahmut'tan günümüze kadar gramer kitaplarımızda yer alan *geçişli fiil*,

geçişsiz fiil sınıflandırması olduğunu; oysa fiillerin anlamına göre *tamlayıcı* *sız fiiller*, *tamlayıcı fiiller* olarak da sınıflandırma yapılabileceğini belirtmiştir (Karahana 1997: 209, 211-213). Yüzey yapıdan ziyade derin yapıya bakılarak böyle bir sınıflandırma daha uygun olabilir. Çünkü yüzey yapıda geçişsiz görünen bir fiil, derin yapıda geçişli olabilir; nesne ögesi, söz diziminde belirtme hâli ekinden başka bir hâl ekiyle de karşılanabilir (bk. Kahraman 1996: 378-379; Boz 2004: 501-512; Erten 2004: 1111-1124; Sev 2004: 2655-2666; Boz 2007: 102-108).

“Derin yapı” ve “yüzey yapı” kavramları, Noam Chomsky’nin kendisinden önceki Amerikan yapısalcılarının (özellikle Bloomfield ve Harris) görüşlerinden yola çıkarak ortaya attığı Üretimsel Dönüşümlü Dil Bilgisi Kuramının temel kavramlarıdır. Kuram, zihin ve dil ilişkisine odaklanır. (Kerimoğlu 2014: 66). Cümle bilgisinden yola çıkılarak geliştirilen bu kurama göre insan, doğuştan gelen dil yetisi sayesinde bağlamdan soyutlanmış tümce yapı kurallarının ürettiği sınırlı sayıdaki çekirdek tümceden sınırsız sayılabilecek miktarda tümceler üretebilir ve başkalarının üretilmiş olan tümceleri anlayabilir (Demirci 2014: 168-169; Toklu 2009: 80-81).

Chomsky’ye göre bir söz dizimi ögesinin iki yönü vardır. Bunların biri anlamsal yorumu içeren “derin yapı (*deep structure*)”, diğeri ise ses bilimi yorumunu içeren yüzey yapı (*surface structure*)’dır. Bu kavramlar, 17. yüzyılın ikinci yarısında gelişen Port Royal Okulu’na dayanır (Kerimoğlu 2014: 72). “Derin yapı”, bir tümcenin soyut olarak anlam bilimi boyutunu temsil eder. Bu yapı, tümcenin görünmeyen fakat algılanabilen, varsayılan ve anlama dayalı seviyesidir. “Yüzey yapı” ise bir tümcenin söz dizimsel olarak üretilmiş ve son hâlini almış şeklidir. Bu yapı ise tümcenin somut, biçimsel ve sözdizimsel seviyesidir. Derin yapı ve yüzey yapı sadece yapısal özelliklerden kaynaklanmayıp anlam bilimi boyutunda da kendisini gösterir. Derin yapıyı bağlamın belirginleştirdiği söylenebilir. (Demirci 2010: 293-294; Üstünova 2010: 698-699).

Fiil-tamlayıcı ilişkisini fiilin cümledeki anlamı belirler. Aynı fiil, söz dizimindeki anlamına göre farklı tamlayıcı/tamlayıcılar da alabilir. Örneğin, *Yûnus Emre Dîvânı*’nda *al-* fiilinin tamlayıcısı, “Dost elinden ol er şâhu aldı içdi ‘aşk şarâbın” (415/3) ifadesinde “bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak” anlamıyla {+I}, {+dAn} eklerini alırken “Aldı beni ince yola” (184/15) ifadesinde “salmak, götürmek” anlamıyla {+A}, {+I} eklerini almıştır.

Ancak aynı anlamda kullanılan fiiller, tarihî süreçte şiveler arasında veya aynı dönemde lehçeler ve ağızlar arasında, hatta aynı eser içinde farklı tamlayıcılar alabilir. Bu durum, gramerciler tarafından hâl eklerinin

birbirinin yerine kullanılması, eklerin görev aktarımı, fiillerin istem değiştirmesi olarak açıklanmaktadır (bk. Buran 1996: 124, 125, 192, 193, 200, 300, 302; Özkan 1999: 130; Gülsevin-Boz 2004: 104, 108-114; Özkan 2011: 523-524).

Leylâ Karahan bu durumu şöyle yorumlar:

“Fiil-tamlayıcı ilişkisinin şeklini, niteliğini ise o dili kullananlar belirler. Bazı fiillerin tamlayıcılarındaki hâl eklerinin lehçe ve ağızlara göre farklılık göstermesi bu ilişkiyi algılayıştaki tasavvurdaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.” (Karahan 1997: 212)

Zeynep Korkmaz'ın yorumu da buna yakındır:

“Ayrıca, kapuyu vurmak, kapuya vurmak; gitmeğe korkmak, gitmekten korkmak örneklerinde olduğu gibi, yer yer çekim ekleri almış isimlerin fiillerle olan bağlantılarındaki tasavvur ve anlatım biçiminden doğmuş bir sentaks özelliği olarak da kendini gösteriyor.” (Korkmaz 1995: 226)

Bunun yanında “eksilti”, “boşluk”, “iz” kavramları, derin ve yüzey yapıyı ilgilendiren ve birbiriyle doğrudan ilintili kavramlardır. Dönüşümsel dil bilgisi açısından eksilteler derin yapıda bulunup yüzey yapıda gösterilmeyen öğelerdir. Yüzey yapıdaki izler takip edilerek derin yapıda boşluğun yerinde olması gereken birim tespit edilebilir. Dilsel yapılarda bütün öğelerin açık olması beklenmemelidir. Söz dizimsel yapılarda dile dâhil olup duyulamayan veya sessiz olan bileşenleri de bulunur. “Sıfır (zero) biçimbirim (*morfem*)” denilen bu bileşenler ise dilsel bir işlevin dış yapıda herhangi bir işaretleyicisinin bulunmadığı durumlar için kullanılır (Demirci 2014: 187; Kerimoğlu 2014: 159).

Bu çalışmada, *Yûnus Emre Dîvânı*'nda kullanılan fiillerin tamlayıcılarla ilişkisi, *Kül Tigin Abidesi*, *Kutadgu Bilig*; diğer bazı Eski Anadolu Türkçesi eserleri ile ölçünlü Türkiye Türkçesi ve yer yer Türkiye Türkçesi ağızlarıyla karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar örneklerle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmaya konu olan *Yûnus Emre Dîvânı*'nın metni için Mustafa Tatçı'nın *Yûnus Emre Dîvânı* eseri (Tatçı 1998) esas alınmıştır. *Yûnus Emre Dîvânı*'nda geçen fiillerin diğer eserlerle karşılaştırılması hususunda *Kül Tigin Abidesi* ve *Kutadgu Bilig* için Talat Dinar'ın makalesinden (Dinar 2010), diğer bazı Eski Anadolu Türkçesi eserleri için Abdurrahman Özkan'ın makaleleri (Özkan 1999, 2011) ile Arzu Özdemir'in yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır. Bu fiillerin ölçünlü Türkiye Türkçesi ile karşılaştırması Tahir Kahraman'ın eserinden (Kahraman 1996), Türkiye Türkçesi ağızları ile karşılaştırması ise Ahmet Buran'ın eserinden (Buran 1996) faydalanılarak yapılmıştır.

Yûnus Emre Dîvânı'nda, birleşik fiiller dışında, tamlayıcılarla kullanılan 490 fiil tespit edilmiştir. Bu fiiller, *Kül Tigin Abidesi* ve *Kutadgu Bilig* ile ortak olan fiiller; *Kül Tigin Abidesi*, *Kutadgu Bilig* ve ölçünlü Türkiye Türkçesi ile ortak olan fiiller; ölçünlü Türkiye Türkçesi ile ortak olan fiiller ve yalnızca *Yûnus*

Emre Dîvânı'nda geçen fiiller olarak sınıflandırılmış, bu sınıflandırmaya göre karşılaştırmalar yapılmıştır. Sınıflandırmada fiillerde dönemlere göre ortaya çıkan ses bilgisi ile ilgili farklılıklar parantez içinde gösterilmiştir.

Fiillerin Sınıflandırılması

1. KTA ve KB ile Ortak Olan Fiiller: *sı-*, *düret-* “türetmek” [KTA, KB *törü-* “türemek”], *yarlıka-*. Ancak *bitit-* “nasip etmek” [KTA, KB *biti-* “yazmak”] ve *yarat-* [KTA, KB *yarat-* “düzene sokmak”] fiilleri anlam değişimine uğramıştır.

2. KTA, KB ve ÖTT ile Ortak Olan Fiiller: *al-*, *alda-* [KTA, KB *ar-*, ÖTT *aldat-* “aldatmak”], *bil-*, *bin-* [KB *min-*], *bul-*, *değ-* [KTA, KB *teg-*], *di-* [KTA, KB *ti-*, ÖTT *de-*], *dik-* [KTA, KB *tik-*], *dinle-* [KTA, KB *tîñla-*], *geç-* [KTA, KB *keç-*], *gel-* [KTA, KB *kel-*], *getür-* [KTA, KB *kelür-*, ÖTT *getir-*], *gir-* [KTA, KB *kir-*], *gör-* [KTA, KB *kör-*], *gözet-* [KTA, KB *küzed-*], *işit-* [KTA, KB *eşid-*], *kal-*, *kazan-* [KTA, KB *kazgan-*], *kon-*, *ol-* [KTA, KB *bol-*], *otur-* [KTA, KB *olur-*], *sakın-*, *sök-*, *tut-* ~ *dut-* [KTA, KB, ÖTT *tut-*], *ur-* [KTA, KB *ur-* “vurmak, taş yazmak”, ÖTT *vur-*], *var-* [KTA, KB *bar-*], *vir-* [KTA, KB *bir-*, ÖTT *ver-*], *yanıl-* *yanul-* [KTA, KB *yañıl-*, ÖTT *yanıl-*], *yat-*, *yüri* ~ *yürü-* [KTA, KB *yorı-*, ÖTT *yürü-*].

3. ÖTT ile Ortak Olan Fiiller: *aç-*, *ağ-*, *ağar-*, *ağlat-*, *ak-*, *aldan-*, *aldur-* [ÖTT *aldır-*], *an-*, *anla-*, *ara-*, *arit-*, *art-*, *arzula-* ~ *arzûla-*, *as-*, *aş-*, *at-*, *avla-*, *ayıbla-* [ÖTT *ayıpla-*], *ayıl-*, *ayır-* ~ *ayur-* [ÖTT *ayır-*], *az-*, *bağışla-*, *bağla-*, *bak-*, *ban-*, *barış-*, *bas-*, *basdur-* [ÖTT *bastır-*], *başar-*, *bat-*, *beğen-*, *bekle-*, *benze-*, *besle-*, *bez-*, *beze-*, *birak-*, *biç-*, *biş-* [ÖTT *piş-*], *bit-*, *boğ-*, *boğazla-*, *boşa-*, *boz-*, *buda-*, *bulun-* ~ *bulın* [ÖTT *bulun-*], *bur-*, *buyur-*, *bük-*, *büri-* [ÖTT *bürü-*], *cânlan-* [ÖTT *canlan-*], *çağır-* ~ *çağur-* [ÖTT *çağır-*], *çağla-*, *çal-*, *çat-*, *çek-*, *çeyne-* [ÖTT *çiğne-*], *çık-*, *çök-*, *çöz-*, *dağıl-*, *dağıt-*, *dal-* ~ *tal-* [ÖTT *dal-*], *danış-*, *değiş-*, *del-*, *dep-* [ÖTT *tep-*], *depele-* [ÖTT *tepele-*], *deş-*, *dile-*, *dir-* [ÖTT *der-*], *diril-*, *ditre-* [ÖTT *titre-*], *divşür-* [ÖTT *devşir-*], *diz-*, *doğ-*, *doğra-*, *dokın-* ~ *dokun-* [ÖTT *dokun-*], *doku-*, *dol-*, *doy-*, *döğ-* [ÖTT *döv-*], *dök-*, *dön-*, *döşe-*, *dur-* ~ *tur-* [ÖTT *dur-*], *duy-*, *dür-*, *düş-*, *düz-*, *eğ-*, *eğle-*, *eğlen-*, *ek-*, *eksil-*, *em-*, *eri-*, *esir-ge-*, *ez-*, *fısilda-*, *ger-*, *gerek-*, *gey-* ~ *giy-* [ÖTT *giy-*], *gez-*, *gider-*, *git-*, *gizle-*, *göç-*, *gönder-*, *göster-*, *gözle-*, *gül-*, *güreş-*, *güt-*, *ısmarla-*, *iç-*, *idin-* [ÖTT *edin-*], *ilt* ~ *ilet-* [ÖTT *ilet-*], *in-*, *inan-*, *incit-*, *inile-*, *ir-* ~ *er-* [ÖTT *er-*], *iriş-* [ÖTT *eriş-*], *iste-*, *izle-*, *kaç-*, *kaldur-*, *kan-*, *kap-*, *kar-*, *kat-*, *kavuş-*, *kayna-*, *kaz-*, *kes-*, *kır-*, *kışla-*, *kıy-*, *ko-* ~ *koy-*, *kop-*, *kork-*, *koş-*, *kov-*, *kuç-* [ÖTT *kucakla-*], *kur-*, *kurtar-*, *kurtıl-* ~ *kurtul-* [ÖTT *kurtul-*], *kuşan-*, *muştula-*, *okı-* ~ *oku-* [ÖTT *oku-*], *oluş-* [ÖTT *oluş-*], *ona-*, *onar-*, *oyna-*, *öğret-* [ÖTT *öğret-*], *öğ-* [ÖTT *öv-*], *öğren-*, *öl-*, *ölç-*, *öp-*, *ör-*, *ört-*, *saç-*, *sakla-*, *sal-*, *san-*, *sap-*, *sar-*, *sarar-*, *sat-*, *sav-*, *savaş-*, *savur-*, *say-*, *seç-*, *sev-*, *sevin-*, *sez-*, *sıçra-*, *sığ-*, *sız-*, *sil-*, *sol-*, *sor-*, *soy-*, *söy-* [ÖTT *söv-*], *söyle-*, *sun-*, *susa-*, *sür-*, *süri-* [ÖTT *sürü-*], *süz-*, *şakı-*, *şaş-*, *tak-* ~ *dak-* [ÖTT *tak-*], *tap-*, *tart-*, *taş-*, *tat-* ~ *dat-* [ÖTT

tat-], tın-, tüket- ~ düket- [ÖTT tüket-], tüt- ~ düüt- [ÖTT tüt-], uç-, uğra-, ulaşı-, um-, unut- ~ unıt- [ÖTT unıt-], usan-, utan-, uy-, uyan-, üş-, üşen-, üt-, üz-, yağ-, yak-, yalvar-, yan-, yap-, yapış-, yar-, yara-, yaraşı-, yarat-, yasa-, yayla-, yaz-, yed-, yen-, yenile-, yığ- [ÖTT yığ-], yık-, yırt-, yi- [ÖTT ye-], yir- ~ yer- [ÖTT yer-], yit-, yor-, yu-, yum-, yut-, yüz-.

YED'de geçen şu fiiller ÖTT'de anlam değişmesine uğramıştır: *akdar-* "yere sermek, devirmek", *kayur-* "ilgilenmek, önem vermek", *öt-* "geçmek", *sataş-* "rastlamak".

Çoğunlukla çatı eki almış hâlde bulunan şu fiiller ise ÖTT ile ilgili çalışmada (Kahraman 1996) yer almamıştır: *açıl-*, *ağart-*, *ağdır-*, *ağlat-*, *akıt-*, *anlat-*, *artur-* ~ *artdur-*, *asil-*, *aşur-*, *atıl-*, *ayrıl-*, *azat-*, *azdur-*, *bağışlan-*, *bağlan-*, *bakdur-*, *basıl-*, *batıl-*, *benzet-*, *bildür-*, *biliş-*, *bindür-*, *biniş-*, *bırakdur-*, *bitür-*, *boyan-*, *bozul-*, *bulaş-*, *buluş-*, *burul-*, *bükül-*, *bürün-*, *çalın-*, *çakar-*, *dal-dur-*, *dayan-*, *değür-*, *deldür-*, *didür-*, *dikin-*, *dildür-*, *dindür-*, *dirilt-*, *doğur-*, *dolan-*, *doldur-*, *donan-*, *dondur-*, *doyur-*, *dökil-*, *dönder-*, *döndür-*, *dönüş-*, *durut-*, *düşür-*, *düzül-*, *erit-*, *eskit-*, *eş-*, *eyle-*, *geçür-*, *giriş-*, *giyür-* ~ *giydür-*, *görin-* ~ *görün-*, *güldür-*, *içür-*, *indür-*, *irgür-*, *istet-*, *işlen-*, *it-* ~ *et-*, *kandur-*, *kandur-*, *kaniş-*, *kapıl-*, *karıl-*, *kariş-*, *katlan-*, *kaynat-*, *kıl-*, *kıydur-*, *kodur-*, *kopar-*, *korın-*, *korkut-*, *kurıt-* ~ *kurut-*, *oynat-*, *öldür-*, *öpil-*, *pişür-*, *saçıl-*, *sarıl-*, *sarmaş-*, *savurt-*, *sayıl-*, *seğirtür-*, *sevil-*, *sığın-*, *sinür-*, *sızur-*, *sordur-*, *söndür-* ~ *söyündür-*, *söylen-*, *söyleş-*, *söylet-*, *su-nul-*, *süril-*, *sürün-*, *takil-*, *takın-*, *taniş-*, *tapdur-*, *taşur-*, *tokuş-*, *toz-*, *tutdur-*, *tutul-*, *tutun-*, *tutuşdur-*, *tuydur-*, *uçur-*, *ulaşdur-*, *unıdul-*, *urıl-* ~ *urul-*, *uzan-*, *uzat-*, *üşür-*, *üşüt-*, *üzül-*, *üzüş-*, *virdür-*, *viril-*, *vuruş-*, *yağdur-*, *yakıl-*, *yandur-*, *yandurt-*, *yamış-*, *yarıl-*, *yasdan-*, *yazıl-*, *yedil-*, *yeñil-*, *yidür-*, *yi-rin-*, *yitür-*, *yumşat-*, *yun-*, *yuvun-*, *yüklet-*, *yürin-*, *yürit-* ~ *yorut-*.

4. Yalnızca YED'de Geçen Fiiller: *'aceble-* ~ *aceble-* "hayretle karşılamak", *balkı-* "parlamak", *bayı-* "zengin olmak", *berki-*, *berkit-* "sağlamlaş(tır)mak", *birle-*, *bitriş-* "hesaplaşmak, anlaşmak", *buş-* "öfkelenmek, kızmak", *çak-* "iyice anlatmak, bildirmek", *değşür-* ~ *değşür-* "değiştirmek, değişmek", *depret-* "harekete getirmek", *dirgür-* "diriltmek", *döy-* "tahammül etmek, dayanmak", *esenle-* "veda etmek, esenlik dilemek", *esri-* "sarhoş olmak", *esrit-*, *eyit-* ~ *ayt-* "söylemek", *göñel-* ~ *gönül-* ~ *gönül-* "yönelmek, tevaccüh etmek", *göyün-* ~ *göyne-* ~ *göynü-* "için için yanmak", *hasretlen-*, *ır-* "ayırarak, uzaklaştırmak", *ırıl-*, *kadarla-* "dizmek, sıralamak", *kakı-* "kızmak, öfkelenmek", *kavşur-* "kavuşturmak", *kayık-* "meyletmek", *kığur-* ~ *kığır-* "çağırarak, davet etmek", *kığırıl-*, *kotar-* "boşaltmak", *oñ-* "şifa bulmak, iyileşmek", *öñ-* "beklemek", *semirt-* "tavlamak, şişirmek", *sıdur-* "kırmak", *sığırın-*, *sın-* "kırılmak", *soyla-* "araştırmak, tahkik etmek", *suvar-* "sulamak", *şeş-* "çözmek, ayrılmak", *şeşür-*, *tam-* ~ *dam-* "damlamak", *toyla-* "ziyafet çekmek", *uşat-* "parçalamak", *ut-*, *uyak-* "batmak", *viribi-* "göndermek", *yelte-* "meylettirmek", *yıyla-* "koklamak", *yil-* "koşmak", *yilte-* "teşvik etmek", *yimişlen-*, *yon-*, *yöñer-* "yönelmek", *zireklen-* "anlayışlı davranmak".

Ortaklık yönünden sınıflandırılan bu fiiller ile söz konusu çalışmalarda fiil-tamlayıcı yönünden incelenen fiillerin kullanımları karşılaştırılmıştır. Bu fiillerin tamlayıcılarında tespit edilen benzerlik ve farklılıklar örneklerle ortaya konulmaya çalışılacaktır. Buna göre fiil-tamlayıcı ilişkisinde **KTA**, **KB**, **ÖTT** ve Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımlar şu şekildedir:

1. KTA ve KB ile Ortak Olan Fiiller

YED'de **KTA** ve **KB** ile ortak olan fiillerin hâl/durum ekli tamlayıcılarında farklılık tespit edilmemiştir.

2. KTA, KB ve ÖTT ile Ortak Olan Fiiller

- **Al-** "almak"

KTA: {+(I)g}

Tört buluñdaki budunuğ (kop) almış (D 2)

KB: {+dIn}

(4704) *Ölüm aldı méndin bu iki tatığ nerek emdi dünyâ ay bilgi batığ*

YED: {+dA}

Senün 'aşkun beni bende alupdur

Ne şîrîn derd bu dermândan içerü (290/7)

ÖTT: {+DAn}

Elimden aldı.

- **Alda-** "aldatmak, kandırmak" (**KTA**, **KB ar-**, **ÖTT aldat-**)

KTA: {+In} (vasıta)

Süçig sabin (yımşak) ağıın arıp (G 5)

KB: {+I} ~ {+(I)g}

Méni ardı dünyâ okıdı sewe köñül bérdim erse irikti iwe (1172)

İdi kéçki dünyâ üküş ardı halkığ kayusında men-men ne munça sewittim (6562)

YED: {+A}

Niçe kez geldüm gitdüm delim sûret yaratdum

Bu şimdiki devrede Yûnus'a aldar idüm (223/5)

ÖTT: {+Ø} ~ {+X}

Kaç tane kız[+Ø] aldattım.

Adamı aldatır.

- *Bin- "binmek" (KB min-)*

KTA: {+Ø} ~ {+(I)g}

Üçünç Yigen Silig begiñ kedimlig **toruğ at[+Ø]** binip tegdi (D 33)

Alp Salçı ak atın[+Ø]* binip (tegmış) (D 40)

İkinti İşbara Yamtar boz atıg binip (tegni) (D 33)

KB: {+Ø} ~ {+kA}

Atın[+Ø]* mindi keldi kapuğka tüşüp yorip utru hâcib okıdı tuşup (576)

Kime mindi sakın kisi alğuçı teñiz otra kirdi kime miñüçi (3386)

İlig tahtka minsün bu kün inçrünüp yağısı yer öpsü yırak yinçrünüp (5805)

* KTA'da geçen *ak atın* ve KB'de geçen *atın* tamlayıcılarının {+(I)n} durum eki aldığı belirtilmiştir (Dinar 2010: 1055). Ancak Talat Tekin'e göre teklik üçüncü kişi iyelik eki, Ana Türkçede iyelik ifadesi taşıyan üçüncü kişi **in* zamirinin sonundaki /n/ sesini yitirerek ekleşmesi sonucu ortaya çıkmış olmalıdır. Yalın hâlde yiten bu ses, çekim sırasında yeniden belirir. (Tekin 2003: 135). Bu görüş doğrultusunda söz konusu tamlayıcılarda teklik üçüncü kişi iyelik eki üzerine göstericisiz durum eki yani {+Ø} gelmiş olmalıdır.

YED: {+Ø} ~ {+I} ~ {+A}

Kullar seniñ sen kullarun günâhları çok bunlarun

*Uçmağuna sal bunları binsünler **Burâk[+Ø]** Çalab'um (186/2)*

*Gitdi beğler müroveti binmişler **birer atı***

Yidügi yohsul eti içdüği kan olısar (60/3)

*Gel imdi gel kanâ'ata gâfil olma tiz bin **ata***

Olmaya kim ecel yite fâsid ola satu-bâzâr (83/2)

Diğer Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde de {+I} ekli kullanımlara rastlanmaktadır: *birisini binem* (DK 82/7-8), *şahbaz atlarını bindiler* (DK 38/6), *bir şahs bir şahsuñ atını gâsb ile binse* (NHT 114a/15). Türkiye Türkçesi ağızlarında şu örneklerde {+I} ekinin kullanıldığı görülür: *arhadaşlarım atları bindiler* (Artvin/Maden, AYA, 83/6), *atını minir gedir* (Kars/Çıldır/Meryem,

KİA, 364/94/3), *letif şahım mindim eşgin atını* (Sivas/Divriği/Terekeme, STİAT, 124/16).

ÖTT: {+A}

Ata biner.

Mevlüt Erdem'e göre ilk dönemlerde belirtme ekini alan bazı fiillerin zamanla yönelme ekini ister hâle gelmesi, Türkçedeki yönelme eki alan bazı fiillerin unsurlarının belirtme eki alan nesne gibi değerlendirilmesiyle açıklanabilir (Erdem 2004: 951-958).

- **Di- "demek" (KTA, KB ti-, ÖTT de-)**

KTA: {+çA}

Türk kara kamağ bodun ança timiş (D 9)

KB: {+I} ~ {+kA}

Seni siz téseler anı siz tégil takı anda yégrek yanut sözlegil (4310)

Adilka (kün toğdı ilig) tép atar anı kör meliklik kuruña tutar (68)

YED: {+I}

Aklumun haberi bugünkü değül

Anı er dirisen evvelki âyet (19/7)

ÖTT: {+A}

Bana dedi.

- **Gir- "girmek" (KTA, KB kir-)**

KTA: {+dA}

Anda yana kirip (D 38)

KB: {+kA}

Kalı kançaka kirme tutğıl özüñ kalı kançasız bil uzatma sözüñ

(27)

YED: {+dA}

Yûnus derd ile girüben 'aşkun yolında dem-be-dem

Varlığın yoğa sayuban ma'sûka intizâr durur (61/11)

ÖTT: {+(y)A}

İçeriye girdim.

- **Yanıl- ~ Yanul-** “yanılmak, şaşırarak” (KTA, KB *yanıl-*, ÖTT *yanıl-*)

KTA: {+In} (vasıta), {+kA}

(igidmiş bilge) *kağanın* (ertmiş barmış edgü) *ilinge* (kentü) *yanıldı*ğ (D 23)

KB: {+DA} ~ {+(I)g}

Yanıldı bu tüşte meniñ bu özüm negü teg açayın kişike aşğın alın (630)

Birisi bitigde yanılrsa sözüğ birisi tili birle étse sözüğ (2736)

YED: {+Ø} ~ {+A}

Hürilerle sırdaş olan Muhammed ile eş olan

Ol îmânu yoldaş olan bunda yol[+Ø] yanılmayandır (99/7)

Binüp ağaç atına yanulup Hızr'a tana

Şol kara yir altına gire yatasın birgün (276/5)

ÖTT: {+DA}

İlk tahminimde yanılmamıştım.

3. ÖTT ile Ortak Olan Fiiller

- **Cânlan-** “canlanmak” (ÖTT *canlan-*)

YED: {+I}

Niçe ki ben seni sevem ecel eli irmeyiser

Kaçan sunar 'Azrâil el ben seni cânlanurısam (190/5)

ÖTT: {+DA} ~ {+IA} ~ {+DAn}

Gözlerimin önünde canlanmıştı.

Uzak ve yakın akisler ile canlandığımı.

Hatıraları arasından canlandı.

- **Çağır- ~ Çağur-** “çağırarak” (ÖTT *çağır-*)

YED: {+Ø} ~ {+A}

Yûnus[+Ø] çağururlar adum

Gün geçdükçe artar odum

İki cihânda maksûdum

Bana seni gerek seni (381/10)

Çağram *himmet leşkerine* dirile dost işiğine

Arş önünde 'aklum ile hıdmet kılup duran benem (212/6)

{+A} ekli kullanıma diğer Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde de rastlanmaktadır: *sıçana* çağırdı (MN 10b/7), *konşularına* çağırur (DK 8/11). Türkiye Türkçesi ağızlarında şu örnekte {+A} ekinin kullanıldığı görülür: *düşmanım duymasın dosduma* çağır (Afyonkarahisar, ADÜM-1, 33/3).

ÖTT: {+Ø} ~ {+X}

Bir insan ismi[+Ø] çağırdı.

Sanat adamlarını çağırdı.

- *Eğlen-* "vakit geçirmek, oyalanmak"

YED: {+A}

Aradum çıkdum bir uca eğlendüm teferrüce

Eren soyn soylayup ol soya düşüp geldüm (181/10)

ÖTT: {+DA}

Beyrut'ta eğlenmiş.

- *Gül-* "gülmek"

YED: {+I} ~ {+A}

Gülme sakın sen ana eyü değildür sana

Kişi neyi gülerse başa gelegen olur (96/2)

Eyle ki dost olmuş iken niçe iş düzülmiş iken

Bellü bilün cân sûretün sakalına güldi gider (87/4)

ÖTT: {+A}

Kendisine gülüyordu.

- *İnan-* "inanmak"

YED: {+(y)I} ~ {+A}

Dünyâyı inanursın rızka benümdür dirsın

Nişün yalan söylersin çün hiç didüğün olmaz (103/2)

Tapduk diyem cümle dile inanmışam değme kula

Yûnus dahı hod kim ola bu sözleri diyen benem (195/10)

ÖTT: {+A}

Bütün söylediklerine inandım.

- *Kayur- "ilgilenmek, önem vermek" (ÖTT kayır- "iltimas etmek")*

Bu fiil, YED'de ÖTT'deki anlamından farklı olarak "ilgilenmek, önem vermek" anlamında geçmektedir. ÖTT'de *ilgilen-* fiili {+IA} ekli tamlayıcıyla, *önem ver-* fiili {+A} ekli tamlayıcıyla kullanılır. Ancak YED'de tamlayıcı, farklı bir ekle kullanılmıştır:

YED: {+I}

İy yârânlar iy kardaşlar korkaram ben ölem diyü

Öldüğümü kayurmazam itdüğümü bulam diyü (285/1)

ÖTT: {+I}

Arkadaşlarımı kayırır.

- *Kışla- "kışlamak, kışı bir yerde geçirmek"*

YED: {+I}

İndük Rûm'ı kışladuk çok hayr u şer işledük

Uş bahâr geldi girü göçdük el-hamdüli'llâh (292/6)

ÖTT: {+X} ~ {+DA}

Kışı bile kışladık.

Gurbette kışlar.

"Kışı bir yerde geçirmek" anlamında olan *kışla-* fiilinin mekânda bulunma işlevi, ÖTT'de {+DA} ekiyle (*gurbette kışla-*), YED'de ise {+I} ekiyle (*Rûm'ı kışla-*) karşılanmıştır.

- *Yüz- "yüzmek"*

YED: {+dA} ~ {+I}

Şer'at oğlanları niçe yol eyde bana

Hakikat deryâsında bahrî oldum yüzerem (171/7)

Katereden deryâlar düzen cân kuşu pâ-bendin üzen

Yüz bin deryâları yüzen gel sürelüm bu çağları (365/2)

ÖTT: {+DA}

Suda yüzer.

4. Yalnızca YED'de Geçen Fiiller:

Bu bölümde yalnızca YED’de geçtiği tespit edilen fiillerin tamlayıcılarla ilişkisi ise ÖTT’deki anlamlarına göre belirlenmeye çalışılmıştır.

- **Buş-** “öfkelenmek, kızmak”

YED: {+A} ~ {+I}

İnileyin eydürisem gel boynunda borç kalmasun

Kakır-söğör buşar bana eydür ki iy Hakk’ı görmez (104/7)

Başdur bu vücûdun şâhı başdur ‘akılun tahtgâhı

Katı buşmağıl nigâhı buşudur ‘aklun düşmânı (412/5)

- **Esenle-** “veda etmek, esenlik dilemek”

YED: {+I}

Niçe yıllar ‘ömür sürdüm

Anca ağlayuban güldüm

İşde ecel sana geldüm

Esenledüm dünyâm seni (413/1)

- **Oñ-** “şifa bulmak, iyileşmek”

YED: {+I}

Ol ‘ahdümi oñdum uş kimündür benüm işüm

Niçe bir dahı ben bunda nefş eynini iderem (220/3)

- **Yun-** “yıkanmak”

YED: {+(y)A}

Ne Ka’be’ye varalum ger mescide girelüm

Gerek suya yunalum biledür ‘illetümüz (116/5)

5. Kullanımı ÖTT’den Farklı Olan Diğer Fiiller:

ÖTT’de iyelik eki alan isimler; belirtme, yönelme, bulunma gibi durumları ifade ederken ilgili durumun ekiyle kullanılır. Ancak YED’de geçen bazı fiillerin iyelik ekli tamlayıcıları bu durumun göstericisiz ekiyle kullanılmıştır.

5.1. {+Ø} (ÖTT’de Belirtme) Ekli Tamlayıcı Alan Fiiller:

Aç-, akıt-, al-, aldur-, an-, anla-, ara-, arıt-, artur- ~ artdur-, arzula- ~ arzûla-, as-, at-, bağışla-, bağla-, başsar-, beğen-, bekle-, benzet-, berkit-, beze-, biç-, bil-, bildür-,

bırak-, bitit-, bitür-, boşa-, boz-, buda-, bul-, bur-, buyur-, bük-, çağır- ~ çağur-, çak-, çal-, çat-, çek-, çıkar-, çöz-, değiş-, değşür- ~ değşür-, del-, deldür-, deş-, dik-, dile-, dinle-, dir-, dişür-, dokı-, doldur-, donan-, dök-, dönder-, döndür-, duy-, dür-, düz-, eğ-, eğle-, em-, eskit-, eş-, eyit- ~ ayt-, eyle-, geç-, geçür-, getir-, gey- ~ giy-, gider-, gizle-, gör-, gözet-, gözle-, iç-, içür-, idin-, ilt- ~ ilet-, irgür-, iste-, işit-, it- ~ et-, izle-, kaldur-, kandur-, kap-, kar-, kaynat-, kes-, kıl- "çevirmek", kır-, ko- ~ koy-, koş-, kov-, kur-, kurit- ~ kurut-, kuşan-, okı- ~ oku-, öğ-, öğren-, öldür-, öp-, ört-, pişür-, saç-, sakın-, sal-, san-, sar-, sat-, savur-, savurt-, say-, seğirttür-, sev-, sez-, sı-, sil-, sor-, soyla-, söndür- ~ söyündür-, söyle-, söylet-, sun-, sür-, süri-, şeşür-, tak- ~ dak-, takın-, tart-, tat- ~ dat-, tut- ~ dut-, tutuşdur-, tüket- ~ düket-, uçur-, unut- ~ unut-, ur-, uşat-, uyak-, uyar-, uzat-, üşüt-, üz-, vir-, viribi-, yak-, yar-, yaz-, yenile-, yi-, yidür-, yık-, yilte-, yu-, yumşat-, yut-, yüklet-.

Fesâd ile dolu içüm hey hoca bağışla **suçum**[+Ø]

Key Cehennem benüm için yir olursa n'ideyin ben (274/4)

Cânum seni seveliden benüm hâlüm hâle döner

Kanı bana usûl-i dîn 'ilmün[+Ø] **edebin**[+Ø] öğrenem (209/3)

Birisi sağ omzunda birisi sol omzunda

Birisi **hayrun**[+Ø] yazar birisi şer cünbişde (301/10)

5.2. {+Ø} (ÖTT'de Yönelme) Ekli Tamlayıcı Alan Fiiller:

Ağdur-, ir- ~ er-, tap-, ulaş-, yasadn-.

Önümce kuyı kazanı Hak **tahtın**[+Ø] ağdursun anı

Ardumca taşlar atana güller nisâr olsun ana (13/3)

Tutulmadı Yûnus cânı geçdi Tamu'dan Uçmak'dan

Yola düşüp dosta gider gine **aslın**[+Ø] ulaşmağa (1/11)

5.3. {+Ø} (ÖTT'de Bulunma) Ekli Tamlayıcı Alan Fiiller:

Kışla-, yat-, yayla-.

Âdem **toprak**[+Ø] yatmışdı at âlemi dutmuşdı

Fikrine bak İblîs'ün ya'ni hüner eyledi (357/5)

Ne oğul vardı ne kız vâhid idük anda biz

Koñşıyuduk cümlemüz **nûr dağın**[+Ø] yaylar iken (243/8)

Bunun yanında ÖTT'de *sabahleyin*; *güzün*, *kışın* gibi belirli kelimelerde kullanılan {+lAyIn} (YED'de "gibi" işlevinde) ve {+In} ekleri, YED'de başkaca kelimelerde de kullanılabilir.

5.4. {+lAyIn} Ekli Tamlayıcı Alan Fiiller:

Ağla-, çağla-, gez-, it- ~ et-, öldür-, sarar-, toz-, tut- ~ dut-, yüz-.

Eyyûb'layın sabr eyle Ya'kûb'layın çok ağla

Yûsuf-sıfat sen dahı Ken'ân'a irişince (309/4)

Girdüm 'aşkun denizine bahrileyin yüzer oldum

Geşt idüben denizleri Hızır'layın gezer oldum (222/1)

5.5. {+In} Ekli Tamlayıcı Alan Fiiller:

Ağla-, göster-, sun-, var-, yarat-.

Dervîşün eli uzun çıkarur münkir gözin

Şarka garba düp-düzün sunmadan iren gelsün (239/7)

Sabahın sinlere vardum gördüm cümle ölmüş yatur

Her biri bî-câre olup 'ömrin yavı kılmış yatur (74/1)

Sonuç

İncelenen fiiller, **KTA**, **KB** ve **ÖTT** ile karşılaştırıldığında fiil-tamlayıcı ilişkisi bakımından çok büyük farklılıklar bulunmadığı görülmektedir. Bu fiillerin tamlayıcıları aşağıdaki tabloda net olarak görülebilir:

Tablo -1: KTA, KB ve ÖTT ile Ortak Olan Fiiller:

Fiil	KTA	KB	YED	ÖTT
<i>al-</i>	{+(I)g}	{+dIn}	{+dA}	{+DAn}
<i>ar- / alda- / aldat-</i>	{+In} (vasıta)	{+I} {+(I)g}	{+A}	{+Ø} {+X}
<i>bin- / min-</i>	{+Ø} {+(I)g}	{+Ø} {+kA}	{+Ø} {+I} {+A}	{+A}
<i>ti- / di- / de-</i>	{+çA}	{+I} {+kA}	{+I}	{+A}

<i>kir- / gir-</i>	{+dA}	{+kA}	{+dA}	{+(y)A}
<i>yañıl- / yanıl- / yanul-</i>	{+In} (vasıta) {+kA}	{+DA} {+(I)g}	{+Ø} {+A}	{+DA}

Tablo-2: ÖTT ile Ortak Olan Fiiller:

Fiil	YED	ÖTT
<i>cânlan- / canlan-</i>	{+I}	{+DA} {+IA} {+DAn}
<i>çağır- / çağur-</i>	{+Ø} {+A}	{+Ø} {+X}
<i>eğlen-</i>	{+A}	{+DA}
<i>gül-</i>	{+I} {+A}	{+A}
<i>inan-</i>	{+(y)I} {+A}	{+A}
<i>*kayur- / kayır-</i>	{+I}	{+I}
<i>kışla-</i>	{+I}	{+I} {+DA}
<i>yüz-</i>	{+dA} {+I}	{+DA}

* Bu fiil, YED'de "ilgilenmek, önem vermek" anlamındadır. YED'de fiilin bu anlamıyla tamlayıcının ÖTT'ye göre {+IA} veya {+A} ekini alması gerekirken {+I} ekini almıştır.

Buna göre;

1. KTA, KB ve ÖTT ile ortak olan fiillerde:

YED'de *al-* ve *alda-* fiillerinin tamlayıcıları, KTA, KB ve ÖTT'den tamamen farklı eklerle kullanılmıştır. *Al-* fiili, {+dA} ekli tamlayıcıyla kullanılırken *alda-* fiili {+A} ekli tamlayıcıyla kullanılmıştır.

Bin- fiili, KTA'da {+ Ø} ve {+(I)g}, KB'de {+ Ø} ve {+kA} ekli tamlayıcılarla kullanılmıştır. Fiil, ÖTT'de {+A} ekli tamlayıcıyla kullanılır. YED'de ise {+ Ø}, {+I} ve {+A} eklerinin her biriyle kullanılabilir. {+I} ekli kullanımlara diğer bazı Eski Anadolu Türkçesi eserleri ile Türkiye Türkçesi ağzlarında da rastlanmaktadır.

YED'de *di-* fiili, KB'de olduğu gibi {+I} ekli tamlayıcıyla, *gir-* fiili KTA'da olduğu gibi {+dA} ekli tamlayıcıyla kullanılmıştır. KTA'da {+kA} ekli tamlayıcıyla kullanılan *yañıl-* fiili ise YED'de (*yanıl-* ~ *yanul-*) benzer biçimde {+A} ekli tamlayıcıyla veya {+ Ø} ekli tamlayıcıyla kullanılmıştır.

2. ÖTT ile ortak olan fiillerde:

Cânlan-, *çağır-* ~ *çağur-*, *eğlen-*, *gül-*, *inan-*, *kayur-* "ilgilenmek, önem vermek", *kışla-* ve *yüz-* fiillerinin kullanımı, YED'de ÖTT'deki kullanımlardan farklıdır. ÖTT'de {+A} ekli tamlayıcıyla kullanılan *inan-* ve *gül-* fiillerinin YED'de {+(y)I} ekli tamlayıcı ile de kullanılabilmesi, ÖTT'de {+DA} ekli tamlayıcıyla kullanılan *eğlen-* fiilinin YED'de {+A} ekli tamlayıcıyla kullanılabilmesi, yine ÖTT'de {+DA} ekli tamlayıcıyla kullanılan *kışla-* ve *yüz-* fiillerinin YED'de {+I} ekli tamlayıcı ile de kullanılabilmesi dikkat çekicidir. ÖTT'de {+Ø} ve {+X} ekli tamlayıcıyla kullanılan *çağır-* fiili, YED'de diğer bazı Eski Anadolu Türkçesi eserleri ve Türkiye Türkçesi ağzlarında da olduğu gibi {+A} ekli tamlayıcıyla da kullanılabilir.

3. Bu farklılıkların yanında YED'de geçen bazı fiillerin iyelik eki almış tamlayıcıları, ÖTT'deki anlamına göre göstericisiz belirtme, yönelme ve bulunma ekleriyle kullanılmaktadır. Ayrıca ÖTT'de *sabahleyin*; *güzün*, *kışın* gibi belirli kelimelerde kullanılan {+lAyIn} (YED'de "gibi" işlevinde) ve {+In} ekleri, YED'de başkaca kelimelerde de kullanılabilir.

YED'de geçen bu fiillerin tamlayıcılarının farklı ekler alması, bazı fiillerin göstericisiz ekli tamlayıcıyla kullanılması ve bu durumlarla birlikte görülen diğer farklı kullanımlar da fiilin anlamının zihinde uyandırdığı tasavvur ve bir tercih meselesi olarak düşünülmelidir. Bu durumun bağlama dayalı ve soyut olan derin yapıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Kısaltmalar

DK: Dede Korkut Kitabı

KB: Kutadgu Bilig

KTA: Kül Tigin Abidesi

MN: Marzubân-Nâme

NHT: Nazmü'l-Hilâfiyyat Tercümesi **ÖTT:** Ölçünlü Türkiye Türkçesi

YED: Yûnus Emre Dîvânı

Kaynakça

Boz, E. (2004). "Türkiye Türkçesinde +Dan Ekli Nesne Ögesi Üzerine", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 501-512.

Boz, E. (2007). "Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümcenin Nesne Ögesi Üzerine", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/2 Spring*, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.57, Erzincan, s. 102-108.

Buran, A. (1996). *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Demirci, K. (2010), "Derin Yapı ve Yüzey Yapı Kavramlarından Ne Anlıyoruz?", *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/4 Fall*, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.1762, Erzincan, s. 291-304.

Demirci K (2014), *Türkoloji İçin Dilbilim - Konular Kavramlar Teoriler*, Genişletilmiş 2. Baskı, Anı Yayınları, Ankara.

Dinar, T. (2010). "Kül Tigin ve Kutadgu Bilig'deki Ortak Fiillerin Tamlayıcı İlişkisi Açısından İncelenmesi", *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer*, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.1562, Erzincan, s. 1044-1091.

Erdem, M. (2004). "Eski Anadolu Türkçesinde Fiiller ve UNSURLARI", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 951-958.

Erten, M. (2004). "Türkiye Türkçesinde Geçişli Olduğu Hâlde Geçişli Gibi Kullanılmaya Başlayan Fiiller", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 1111-1124.

Gülsevin, G. - E. Boz (2004). *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Kahraman, T. (1996). *Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Karahan, L. (1997). "Fiil Tamlayıcı İlişkisi Üzerine", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 549 (Eylül), s. 209-213.

Kerimoğlu, C. (2014), *Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim, Göstergibilim ve Türkoloji - Genel Dilbilime Giriş*, 2. Baskı, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z. (1995). "Batı Anadolu Ağızlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekim Ekleri ve Fonologie-Morphologie Bağlantısı", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 222-231.

_____ (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Özdemir, A. (2004). *Eski Anadolu Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özkan, A. (1999). "Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve Fiillerin İstem Değiştirmesi", *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, S. 1, Isparta, s. 125-143.

_____ (2011). "Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hâl Ekli Tamlayıcıları ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler", *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter*, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.1869, Erzincan - TÜRKİYE, p. 521-532.

Sev, G. (2004). "Çıkma Durumu Ekinin Nesne Görevinde Kullanımı", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s. 2655-2666.

Tatçı, M. (1998). *Yünus Emre Dîvânı*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tekin, T. (2003). "Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine", *Makaleler 1 Altayistik*, Grafiker Yayınları, Ankara, s. 131-138.

Toklu, M. O. (2009), *Dilbilime Giriş*, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Üstünova, K. (2010). "Yüzey Yapı - Derin Yapı Kavramları Üzerine", *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/4 Fall*, Doi Number: 10.7827/TurkishStudies.1771, Erzincan, s. 697-704.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.

